

Фондация
Будителките

ЧУЙ ГЛАСА МИ

Домашното насилие,

институциите и обществото

Втора фаза на социологическото
проучване „Чуй гласа ми“

Дълбочинни интервюта
с 15 респонденти

15.12.
2025 г.

по поръчка на
Фондация „Будителките“

Домашното насилие, институциите и обществото

Втора фаза на социологическото проучване „Чуй гласа ми“ по поръчка на Фондация „Будителките“

Дълбочинни интервюта с 15 респонденти

Изследването е базирано на 15 дълбочинни интервюта с жени, членове на Фейсбук групата „Не си сама – заедно срещу насилието“, най-голямата активна онлайн общност за помощ и съвет за пострадали от домашно насилие, управлявана от Фондация „Будителките“. Целта е да се надгради количественото проучване, публикувано на 12 юни 2025 г., и да се разберат в дълбочина механизмите на насилието, опита с институциите и последиците за жените и децата.

Дата на публикуване: 15 декември 2025

Автори: Гергана Ненова и Вероника Димитрова – социолози, преподаватели в катедра „Социология“ в СУ „Св. Климент Охридски“.

Благодарим на семейна фондация „Лъчезар Цоцорков“, без чиято финансова подкрепа това проучването нямаше да бъде възможно.

Изявленията и мненията, изразени тук, принадлежат единствено на Партньора, Фондация „Будителките“, и не отразяват непременно вижданията на семейна фондация „Лъчезар Цоцорков“ или нейните партньори.

Социологическо проучване „Чуй Гласа ми“ по поръчка на Фондация „Будителките“

II Фаза – Дълбочинни интервюта

Доклад: Домашното насилие, институциите и обществото. Резултати от втора фаза на социологическо проучване сред пострадали от домашно насилие

Проучването е проведено в периода септември-октомври 2025 г. с качествени методи (дълбочинни интервюта) сред заявилите желание за участие респонденти, попълнили анкетната карта от количественото проучване. Търсен е профилът на жени с деца под 18-годишна възраст, защото преобладаващо обект на насилие са жени, а най-често търсещите институционални форми на защита и подкрепа за себе си и децата си са тъкмо жените с деца. Целта на този подход е по-дълбоко вникване в проблемите на пострадалите от насилие и разбиране на техния биографичен опит и мнения по отделни теми – опит с насилието, форми на подкрепа, оценка на институционалната защита и др. Представянето на резултатите тук е ориентирано около потвърждаването и допълването на основни изводи от количественото проучване – тоест, към осветляването на засегнатите вече теми през личния опит на пострадалите от насилие.

Проведени са общо 15 интервюта с жени в периода септември-октомври 2025 г. Осем от тях живеят в столицата, шест – в голям град (областни центрове) и една – в малък град (до 100 000 човека). В 14 от случаите насилието е от страна на съпруг или партньор, а в един – от роднини на партньора.

Психическото насилие е водещо

Проучването потвърди извода, **че физическото насилие далеч не е единствената форма на насилие**. По-голяма част от участничките са били обект на психическо насилие, както и на принудителното ограничаване на личния живот, личната свобода и личните права. Често споменаavano е и икономическото насилие. Физическото насилие по-скоро се разказва като един от аспектите като цяло на насилието, то е изразено много често в разнообразни форми – блъскане, дърпане, скубане, ритане, душене и т.н. **Всички тези форми имат характер на полово-базирано насилие, тъй като са основани на стереотипи и вярвания за подчинената роля на жените в семейния живот**. Нека да дадем няколко примери за разнообразните форми на насилие и начините, по които те подкопават самоуважението на пострадалите:

„След което почнаха лека по лека неща от рода на – „Ти имаш черни точки по лицето, не ми харесва как се обличаш, айде да почнеш да спортуваш нещо друго.“ И лека по лека се започна с това контролиращо поведение... Аз попаднах в зависимост. И всъщност бях изцяло под неговия контрол.“ - (P9)

„Станах зависима на различни нива. Бяхме вързани с брак и вързани с детето. И финансово зависима. Вече с това ми съзнание мога да видя, че е имало много червени флагове. Но определено нещата ескалираха, когато детето се роди. Също как се изразяваше насилието – в едни гневни изблици, които ставаха вече почти ежедневни. Насаждаване на чувство на вина. Аз си мисля, че аз съм причина. ...едно вечно недоволство, обвинение, не съм се справила добре с майчинството или пък с някакви елементарни задачи... И контрол. Ама много ми е трудно да го опиша. Какво значи контрол? ... започнах да действам предварително така, в негов интерес или да обслужвам неговите интереси, само и само да не ги преживея тези [изблици]... Също така най-голямата, най-стресираща заплаха беше, каза, че ако не съм кооперативна и ако не спра да го ядосвам, ще ми се случат неща, за които ще пишат по вестниците.“ - (P16)

„Примерно влизам да се къпя, след като сме скарани, ще ми спре водата или само топлата, или пък тотално ще ми спре водата. Ще ме заключи... Заключва ме да не мога да отида на работа. Обидите са били ежедневни.“ - (P15)

„Основно е омаловажаване. Да те изкарва, че за нищо не ставаш... В един момент разбрах, че просто аз не съм имала личен живот, всичко се следи... - (P14)

„Той влиза вкъщи и умишлено се оглежда да намери нещо, което не е наред. Просто тези забележки, които се повтаряха вече всеки ден.“ - (P11)

За интервюираните психическото насилие е много по-сериозно, тъй като то накърнява достойнството на личността на пострадалите, поражда усещания за страх и тревожност и пречи на пострадалите да осъзнаят, че са обект на насилие. Психическото насилие приема различни форми, две от които са най-разпространени. Първата от тях е обиди и обвинения, най-често по отношение на качеството за грижата за детето („лоша/некадърна майка“), като те започват непосредствено след раждането и обхващат периода на гледане на новородено, когато жените са особено уязвими психически, а често и икономически зависими. Втората форма на психическо насилие включва обвинения в „леко поведение“, често съпроводени с публични унижения, разпространяване на слухове и уронване на репутацията пред приятели и познати. Тази форма на психическо насилие е логически свързана с принудителния контрол над личния живот, който води до откъсване от приятелския и роднински кръг и ограничаване на социалния живот. Нека да дадем малко примери за различните форми на ограничаване на социалните контакти:

„Започнаха много тежки форми на ревност. Аз му казах, че ще изляза за рождения ми ден, то беше страшен скандал. В един момент вече нещата ескалираха до там, че аз излизам до магазина, бавя се един час и той започва „къде си била?“. - (P4)

„Беше много често, когато говоря по телефона, той да дойде. И освен, че вдига шум, започва да говори. Т.е. той ми пречи по всякакъв начин и аз не мога да ги чуя. И аз почнах да се крия в другата стая. И той ми казва „Защо се криеш?“. Казвам първо, че не мога да чуя, и второ, е лично. И той казва „Ама защо се криеш?“ И оттам се започна това нападане, че едва ли не той трябва да знае всичко. Аз така майка си не мога да чуя, колежките си не мога да чуя и приятелките си. След това окупира моя телефон. Бях спечелила ... втори телефон. Той ми го окупира с една игра, там са ми снимки, всичко и аз не мога да си го взема. Казах „дай ми го“. Смених паролата и той откачи... Едва ли не да си вземам общ лаптоп, всичко да е общо, аз да нямам лично пространство в абсолютно никакъв аспект.“ - (P2)

„В един момент действителността почва да е друга – ревност и т.н. Равене в телефона, отнемане на телефона, чупене на два телефона, нямаш право на социални мрежи, отделен от родители. Останах без работа, изгубих си работата заради него, защото заплаши шефа и т.н. Естествено, веднага ме освободиха от работа. По този начин ставаш и финансово зависим.“ - (P13)

„Освен финансовия шантаж и контрол. А всъщност аз съм съвсем сама в (друг град) с две деца и той ме изолира от семейството. Не ми даваше да се обадя на родителите.“ - (P12)

Психическото насилие в началото се възприема от потърпевшите като безобидно и се забелязва едва години след като е започнало, упражнявано е върху тях многократно, а най-често, когато вече са потърпевши и на други форми на насилие, като ограничаване на личните свободи, слеждане, физическо насилие, икономически контрол и принуда. Тъкмо обвързването на тези форми на насилие в един комплекс – психическото, икономическото и свързаното с личните свободи, са в основата на факта, че **потърпевшите трудно успяват да прекъснат насилническата връзка, включително защото са откъснати и от подкрепящи близки и приятели.** Физическото насилие остава само аспект на този комплекс, който не винаги се проявява.

Насилие чрез манипулация на институциите

Изследването с качествени методи улови и една друга форма на насилие, коментирана и в предходния доклад – това е насилието чрез манипулация на институциите. Потвърди се изводът, че продължаващото насилие след раздяла най-често ескалира, а институциите, от една страна, не успяват ефективно да го регулират, от друга, често съдействат за възпроизвеждането му.

Насилието ескалира след раздялата

Насилието след раздяла или развод обикновено ескалира в най-разнообразни форми – психически тормоз, заплахи и обиди, тормоз чрез социалните мрежи и Интернет, по телефона, по имейл, заснемане с камера, слеждане, влизане с взлом, физическо насилие, сезиране на разнообразни институции и др. Нека да дадем примери:

„И започна да агресира. Ако не го слушам, ще спипа мен и моето семейство, няма да си видя децата.“ - (P9)

„Две години (след раздялата) всеки уикенд, че и през седмицата, се пускаха едни зловни имейли...„Ще те съдя“ и обиди такива... „Ти там с твоите любовници, не се ли виждаш каква си стара и грозна? ...То си продължава една война на отмъщение... Между другото, имаше много такива случаи, в които той по имейл уж ми предлага помощ. И аз казвам, да, окей. Кажй, нали, кога, колко, какво. И оттам следващият имейл е един чаршаф с обиди.“ - (P4)

„През този период имах едно нападение... Оказа се, че той е следял телефоните на мен и на детето и във всеки един момент е знаел местоположението ни.“ - (P5)

„Защото аз наистина се чувствах следена и така се оказвам следена. Оказва се, че е следял календара в телефона, който целият ми живот е вътре... Той така ми е следял всичко.“ - (P16)

„Тогавя започна следенето, започнаха тракери на колата... Тракери, физически ме следяха...“ - (P15)

„Аз имам мой дом, живея в къща на село... Той също си е идвал, знае от къде да влезе. Той е влизал посред нощ, докато си там, ти си заспала и те напада.“ - (P13)

„Пуснах му споразумението по пощата и си тръгнахме, избягахме от вкъщи... Той пусна сигналите. И така... Почнаха да ме издирват с полиция.“ - (P14)

В психическото насилие след раздяла освен партньора нерядко се въвличат и роднини, както и нови партньори. Но една от основните форми на проява на продължаващото насилие според респондентите е насилието чрез институциите. Много често **след раздяла пострадалите от насилие се превръщат в обект на поредица от съдебни процеси, жалби, натиск и пр. от извършителите на насилие**, което въвлича потърпевшите, а често и техните роднини, в безкрайни процеси на защита, увеличава разходите им (най-често за съдебни дела и съдебни разноски) и психически ги прави непрекъснато бдителни. Пострадалите от насилие живеят в страх, че насилникът ще упражни принуда върху институции и ще **„вземе децата“** им, което е и честа заплаха от страна на насилника, особено след раздяла. Потърпевшите от насилие многократно са заплашвани с това и това е една от основните причини за несезирането на институции.

Нека да приведем примери за насилието чрез манипулация на институциите:

„Много пъти ме е заплашвал, че ще ми вземе детето ... Това е пред социалните и пред детето. На социалните казвам това е насилие, защото това нещо детето го чува. Може да не разбира, но го чува. Остава в подсъзнанието, „ще те вземат от майка ти, ще те сложат в приемно семейство“ и той имаше наглостта да каже „там (в приемно семейство) ще е по-добре, защото сега е зле.“ - (P2)

„Оттам нататък започна институционалния тормоз. Той си обяви колата за открадната и я иззе с полиция... Обяви, че не съм давала да си вижда децата над месец и половина, че го отчуждавам и ми заведе дело... На сцената се появи адвокат ХХХ, който ни разказа играта, защото си има организирана схема за институционален тормоз. Идеята е да се пресира с колкото може повече дела, за да подпише жената споразумение за споделено родителство. ... Почнаха жалби до социалните. Не съм му била давала да вижда децата, децата живеели в лоши условия...“ - (P9)

„И започна да ми дава ултиматуми. Ако ти не ми дадеш детето веднага, аз ще започна по-добре отработена схема, така го нарече. Схемата е добре обработена, действа. И аз ще си взимам детето по тая схема, като не ме е интересува, че е зле за детето.“ - (P6)

„Има определени адвокати, дето подстрекават конфликтите. Започването на дела, мъжката агресия към жените, агресията към майките. Да, смени си адвоката с друг и се почна с големи конфликти... И той започна тогава дело ... И го спечели... В смисъл буквално само обслужиха интересите на бащата.“ - (P16)

„Други типове насилия, освен психическото, не е имало. И финансовото с делата, които ме принуждава.“ - (P11)

„И на всичкото отгоре настъпи и институционален тормоз и той допълнително продължава да ми оказва тормоз с цялото следене и натиск. И ти се чудиш на кой свят си. Един кошмар, в който се чудиш кое е по-напред.“ - (P14)

Насилието чрез манипулация на институциите приема различни форми, доколкото преминава през различни законови и институционални рамки, но общата им тема е **борбата за родителски права**. То отразява, от една страна, съществуващи пролуки и несъответствия между различните закони, регулиращи семейните отношения, а от друга, ролята на различни бащински организации, споменавани от участничките. Основна причина за тази форма на тормоз е, че съществува значима разлика в предписанията на отделните закони и съответно на функциите и ролите на институциите, които ги изпълняват. Докато *Законът за защита от домашното насилие* предпоставя защитата на пострадалите от домашно насилие, то *Семейният кодекс* урежда отношенията след развод, родителските права и режима на лични отношения между децата и родителите, а *Законът за закрила на детето* постановява основните права на детето. Синхронизация обаче между отделните законодателства не е предвидена. И докато съдът и полицията могат да постановят и опазват различни форми на защита на пострадалите от домашно насилие, предписанията на социалните служби предполагат комуникация между двамата родители и между родител и дете за опазване на най-добрия интерес на детето, дори и в случаи на насилие над другия родител или над детето. Така в този конфликт, предполагащ в единия случай прекъсване на връзката, а в другия – точно обратното, много често извършителите на насилие използват Дирекция „Социално подпомагане“, отдел „Закрила на детето“ за осъществяване на продължаващо насилие. Не е случайно, че недоверието тъкмо към тези структури е най-високо. Нека да чуем гласовете на жените:

„Имаше социален работник на изслушването на детето и този социален работник е умолявал детето ми да се вижда с баща си. След като детето е казало, че баща му е казал, че ще го коли, че се страхува от него и че не иска да го вижда по какъвто и да бъде повод. Както съдията, така и социалната работничка са го умолявали.“ - (P5)

„Започнаха първите сигнали срещу мен в социалните. И те не бяха, че има някакво нарушение, бяха такива с превантивно, да ми се обаждат те на мен и да ми се накарат как аз трябва много да внимавам какво правя... И обажданията му бяха, че той си мисли, че аз може да не му дам за съответния ден детето... И казаха, че е в мой интерес да подпиша и да ходя на услуга. Съответно, аз с детето вече близо 3 години ходя на услуга.“ - (P15)

„(разказва за доклад от социалните) Има много голям конфликт, където може да повлияе на детето и детето има лоялност и отчуждаване. За какво отчуждаване ми говорите? Тук става въпрос, че той сам отчуждава детето от себе си. Но казвам – начинът, по който сте го написали, означава, че детето е лоялно към мен и че аз го отчуждавам. Защото всички ще се фокусират върху това. Това е един вид, че аз не искам да давам детето. Хора, за да се стигне до това, има някаква предистория. Запознайте се с тази предистория, говорете с детето.“ - (P14)

„Социалните всъщност играят една фиктивна роля в цялото това нещо.... Те си имат една и съща мантра – бащата трябва да вижда децата. Детето не иска да види бащата си... . Но институциите настояват, че трябва да има връзка с бащата. Как да има връзка, когато този баща тормози детето?“ - (P12)

Натиск от насилниците чрез институциите

В тормоза чрез използване на институциите се открояват три типа практики, които се комбинират и често водят до това потърпевшите от домашно насилие да са въввлечени в няколко дела едновременно, често продължаващи дълги години.

Първата е продължение на психическото насилие в семейството, проявяващо се в обвинения в лоша грижа за детето, които след раздяла преминават към нивото на публичните институции – по-конкретно към отделите за закрила на детето за „дете в риск“. **Жалби за лоша грижа срещу отглеждания родител (майката)** са подавани по разнообразни поводи – начин на обличане, лекуване на детето, битови условия на отглеждане, начин на хранене на детето, отказ за комуникация с другия родител, обвинения в насилие над детето и пр. Потърпевшите жени, които скоро са напуснали насилническата връзка, са подложени на многобройни проверки за **„родителски капацитет“** и препоръки от страна на социалните работници и в съдилищата. Нека да приведем няколко примера:

„Насилникът постоянно пуска жалби и те са длъжни да ги проверяват. И той ме е заплашавал, че всяка седмица ще пуска или ново дело, или жалба към социалните, така да ме тормози. Че детето било недохранено, че не ходило на ясла. Защо е облечено с това, не с друго, защо баба му го гледа, защо не е на ясла. Жалба за всичко, за което може да се сети... Социалните бъркат в хладилника, проверяват по шкафовете... Аз бях като на обиск.“ - (P2)

„Той подаде сигнал в закрила на детето. Ходихме там. Много щателно да се обяснявам.“ - (P16)

„Дали има психологическа експертиза за родителски капацитет за мен, за него и за дъщерята – там да видят, дали има отчуждение.“ - (P14)

„И боледуваше много. И няколко пъти, в няколко поредни месеци... С температура, диария... Детето не може да спи през нощта, не може да диша... И какво се случва? Отказвам (среща с детето). И звъни в полицията – не ми дава детето.“ - (P11)

Този тип тормоз поставя в особено неблагоприятна позиция онази част от жените, които не са в добро материално състояние (напр., принудени да живеят под наем), за които страхът от отнемане на родителски права приема актуални, институционални измерения.

Втората често споменавана практика на тормоз чрез институциите е обвиняването на потърпевшите от насилие в неспазване на режима на отношения на детето с другия родител, която често преминава в обвинения за „родителско отчуждение“. Възможността за подвеждане под наказателна отговорност на отглеждания родител за такова поведение по силата на чл. 182, ал. 2 от Наказателния кодекс е повод за друг тип мерки и дела, ангажиращи институциите. Тук освен ОЗД са задействани и други институции като полиция, частен съдебен изпълнител, съд и т.н. При неспазването на режима на детето обикновено става въпрос за обективна невъзможност детето да отиде при другия родител, поради заболяване или престой в болница, но тези случаи са целенасочено използвани за продължаващ тормоз.

„Бях при социалните и те ми казват „При нас има писмо от частен съдебен изпълнител. Не си му давала да вижда детето.“ Казах „Когато детето ти е с 38 градуса температура, а тук се пука камък от студ, ще го дадеш ли? Да го въртим това дете като торба с картофи?“. Казаха ми, че съм длъжна да му дам детето, освен ако не е в болница и не е легнало да умира.“ - (P1)

„Следващият ми сигнал беше, детето беше болно. Бяхме влезли в болницата. ... Той влезе направо през охраната, всичко е преодолял, направо нахълта при мен и при детето в стаята. Много се изплаших, с лекари, направо всички връхлетяха в стаята. Тогава трябваше да... Нас през деня ни приеха в болница, вечерта трябваше да е неговият режим, негов уикенд, да му предам детето. Той почне да ме заплашва тогава, че ще се обади на полиция да ме изгонят от болницата. Той да остави с детето и поиска от мен да му обещаю повече уикенди, да му го напиша в имейл. Това си беше чиста принуда, защото ако не се съглася да му направя такива обещания, той щеше да тръгне да звъни, да иска да напусна болницата, пък детето болно.“ - (P15)

„Затова, че той нон-стоп ги прави така срещите, нарочно аз да имам, че ги отказвам, че не изпълнявам. И съдът, не знам, вързаха му се по някакъв начин. Само на база лъжа, че аз не изпълнявам.“ - (P14)

Потърпевшите са обвинявани, че не желаят децата им да бъдат с другия родител, а това е в основата на подновяване на искания за промяна в режима на детето/децата. Ясно е, че понякога има съществени основания за подобен тип нежелание, формирано въз основа на опита с насилие, което обаче не винаги е налично. Вменяването на вина за родителско отчуждение е крайна фаза в този род институционални обвинения, когато вследствие на конфликти и/или на упражнявано насилие, детето отказва да прекарва време с другия родител. Според респондентите институциите реагират еднотипно на този род конфликти с констатацията „той е баща, има права“ и писане на формални, изпразнени от съдържание становища, без да взимат предвид историята на домашно насилие и да поставят интересите на детето на първо място.

Дори доказано в съда насилие и наличие на ограничителна заповед спрямо детето не спира насилниците да водят дела за родителско отчуждение срещу отглеждащия родител:

„Не може при наличие на данни за домашно насилие... да говориш за родителско отчуждение. Това е много удобно в момента за насилниците... за тях е една идеална вратичка да продължават да упражняват насилие над жертвите, обаче и над децата.“ - (P5)

Третият тип практика на институционалния тормоз е най-крайна и се изразява в насрещни обвинения в домашно насилие. На фона на трудностите в доказване на домашно насилие в съда (особено на психическото насилие), описвани от голяма част от участничките, парадоксален и трудно обясним изглежда фактът, че част от тези обвинения постигат целта си. Нека да приведем няколко примера:

„Това беше моето дело за защита. А неговото, той веднага ми заведе дело, също за защита. Неговото беше как аз съм се обаждала, когато детето било при него. Два пъти съм звъннала и той не ми е вдигнал, но съм целяла детето да се тревожи докато е при него, да бъде тревожно, докато е при него. Нарочно се обаждам, за да му развалям на детето настроението.“ - (P15) (делото не е спечелено)

„Той си измисли напълно лъжливи обвинения, че леля ми и аз сме му викали, че сме му казвали, че е лош баща пред детето. И от името на детето той води дело за насилие срещу мен. Твърди, че съм упражнявала психическо насилие над него пред детето.“ - (P6) (делото е спечелено)

„И дойде тук един баща (от бащинска организация), който нахлул в Отдел закрила на детето, подал сигнал за тежък психически тормоз над моето дете, защото майката (тоест аз) не му дава да се вижда с баща си. И Отдел закрила на детето са се задействали веднага по сигнала за насилие, при което ме извикаха, направиха ни на луди с детето ми и казаха, че трябва да извикат полиция.“ - (P8)

Една от основните причини за това е несезирането на институции за домашно насилие своевременно, поради заплахите и дълбоко вкоренения страх най-вече от отнемането на децата от пострадалите, недоверие или съмнение в доказуемостта на насилието. Така понякога се оказва, че първият подал сигнал за домашно насилие е насилникът.

Организираните групи от мъже – двигатели на насилие

Както вече беше споменато, в проявите на тези форми на тормоз чрез институциите **ключово място заемат организирани групи от мъже**, съществуващи под шапката на неформални групи в социалните мрежи или на неправителствени организации за права на бащите. Тези групи по разказите на респондентите използват вратичките в законодателството по систематичен начин – чрез определени адвокати, чрез взаимна подкрепа (членове на подобни групи ходят често заедно на срещи с децата, подават сигнали в ОЗД), чрез съвети за продължаващ тормоз – заснемане с камери, монтиране на тракери, използване на предписанията на социалните и пр. Следва да се отбележи, че поради несезиране на институции от страна на потърпевшите от насилие (поради страх, недоверие, но и усещане за невъзможност за доказване на насилието, когато е психическо), понякога онези, които сезират институциите са извършителите на насилие след извършване на съзнателни провокации. Организираните групи според респондентите са активни и в иниципирането на промени в съществуващото законодателство в посока на приемане на споделено родителство.

Сложността на различните форми на насилие преди и след раздяла и спецификите на тормоз чрез институциите подчертават нуждата от:

1. провеждането на кампании за своевременно сезиране на институциите
2. подобряване на мерките за защита след раздяла
3. работа на специалисти с психологическа експертиза и опит, които да работят по подобни дела и казуси

Децата – жертви на насилие

Друг извод от предходното проучване, който се потвърди и тук е, че децата най-често са свидетели на насилието, а в интервюта има и отделни случаи, в които са били и пострадали от насилие, включително с издадена ограничителна заповед. Децата обаче обикновено са много малки, за да свидетелстват за насилието, а и много често това не се предполага от тях от страна на потърпевшата. В един от случаите – едно от децата е било жертва на докладвано пред полицията насилие, това обаче не спира насилникът да търси другото дете за изпълнение на режима, макар то да отказва да се вижда с него. Това отново ни връща към нуждата от синхронизиране на законодателството в случаите на претърпяно насилие и подчертава необходимостта от подобряване на съществуващите механизми за предпазване на децата в насилнически интимни връзки.

Домашното насилие и тромавите институционални процедури по доказване на насилие имат тежки последици върху психичното благополучие на децата. От една страна, те са въвличани в конфликта между родителите от насилника, който често обижда и обвинява другия родител пред детето. От друга страна, при институционален тормоз, особено когато са по-големи децата, те са принудени да участват в многобройни разговори със социални работници, психолози и други представители на институции. Според респондентите децата на пострадали от насилие развиват психологически проблеми като тревожност, суицидни мисли, изоставане в училище, изолация и др. Страхът от появата на насилника в училище води до нежелание за посещаване на училище и психосоматични проблеми у децата. **Според респондентите учителите и училищните психолози са слабо подготвени за този тип проблеми и третирали потърпевшите от домашно насилие деца на общо основание, без да отчитат трудностите, пред които са изправени.**

Опит с институциите

Липсата на ангажираност от институциите

Тревожна е оценката на интервюираните по отношение на оценката на институционалните форми на защита в случаите на домашно насилие. Когато интервюираните са сезирали институции, те често имат усещане, че съдът, социалните работници, полицаите и др. служебни лица подценяват насилието (както психическото, така и физическото) и не го разбират. Ролята на институциите се оценява преди всичко негативно от страна на участничките в проучването, заради негативния като цяло опит по сигнализиране за домашно насилие и доказването му в съда, който е в основата на мнението им, че институциите не съдействат на потърпевшите от домашно насилие. Потърпевшите имат усещане за липса на ангажираност и разбиране от страна на институциите – например, екипите на полицията изглеждат неангажирани, социалните пишат чисто формални протоколи, съдиите гледат делото да мине по-бързо и не изслушват пострадали и пр. Усещането за липса на ангажираност е една от основните причини за отдръпването от институциите и търсенето на защита от тях, независимо дали пострадали са получили такива форми на защита.

Нека да дадем примери:

„През целия този период на много инстанции ... се чувствах така все едно аз съм обвинявана и едва ли не аз съм насилникът, а не жертвата...Оставят ме с такова впечатление. Всичко е недоказуемо, тъй като при мене са много ситуации, в които нямам свидетели... Дори имаше такива служители, които ми казаха, „Ама той е толкова усмихнат, шеговит, вие сигурна ли сте, че за този мъж говорите?“ - (P5)

Понякога опитът с институциите, в които пострадалият е потърсил защита, се преживява като нова форма на насилие:

„И някак беше агресивно към мен. И когато кажа, че не се чувствам добре и са агресивни, започват да ме обвиняват, че едва ли не аз съм чувствителна ... че едва ли не всичко приемам за критика. И си мисля, как мога да говоря с някои хора нормално, докато там, където мисля, че отивам за помощ, продължава агресията. Аз казвам, избягах от единия агресор и отидох при другите, институциите. - (P2)

Негативната оценка на институциите е подсилена в случаите, когато след раздяла насилието продължава, а институциите се използват от насилника за продължаващ тормоз. Това означава, че оценката на институционалните форми на защита е и оценка на вратиците за използването на институциите за продължаващ тормоз срещу потърпевшите от домашно насилие, освен на предоставяните форми на защита.

Една от основните причини за негативната оценка за работата на институциите е, че немалка част от формите на насилие остават недоказуеми и невидими за институциите. Всички пострадали от психическо насилие са категорични, че институциите не го разпознават като форма на насилие заради липсата на физически белези. Често мнението, че няма насилие, ако то не е физическо, се възпроизвежда и в реакциите на близките на пострадалите чрез неразбиране на ситуацията на напускане, отдръпване от подкрепа, а често и чрез опитите да накарат пострадалите да се върнат към насилника, вследствие и на манипулации и настройване срещу потърпевшите. Това означава, че в основата на тези реакции вероятно стоят обществени представи, които се изразяват, от една страна, в мнението „ако не е физическо, не е насилие“, от друга, че запазването на семейството е по-важно от чувствата и усещанията на отделните индивиди в него. Тези представи отслабват както институционалните форми на защита, така и подкрепата, която пострадалите могат да получат.

Сред пострадалите най-разпространено е мнението, формирано на база опит с полицията и със съда, че леките форми на физическо насилие лесно се игнорират от институциите:

„Да, и въобще при всички (институции) трябва да е някак супер изразено насилието, от типа на някой .., да я блъска в стените и така нататък, и тогава да се лее кръв и черва навсякъде, и тогава за тях това е насилие.“ - (P4)

„Ако бях пребита, с видими наранявания, щеше да е много лесно, но предвид, че само ме среща, заплашва, беше трудно доказуемо.“ - (P5)

Има и такива, които демонстрират обратното, че когато са оставени белези и следи, реакциите на институциите са почти мигновени.

От разказите на респондентите става ясно, че по-лесно доказуемо в съда е насилието над деца, а не това над съпругата/партньорката. В три от случаите опитите за доказване на домашно насилие по ЗЗДН са неуспешни, дори и когато има данни за физическо насилие, впоследствие се стига до физическо насилие над детето, което води до ограничителна заповед за детето. В тези случаи насилието над детето е можело да бъде предотвратено от адекватна и навременна реакция на институциите по отношение на първите прояви на насилие към майката.

Следва да се спомене, че за трудностите в доказването на насилие допринася фактът, че обикновено няма други свидетели на насилието, а когато има – те много често се страхуват да свидетелстват в съда или са описвани от институциите като неблагонадеждни (напр. родителите на пострадалите). Допълнително утежнение е фактът, че не всички доказателствени материали се признават от съда. Има няколко фактора, които обуславят наличието на свидетели, очертани в интервютата:

1. при малките градове, особено когато насилникът е известен с криминални прояви, по-лесно потърпевшата получава реакция от институциите, макар свидетелите да се отказват

2. жителите в гъсто населени квартали и блокове имат по-голям шанс да имат свидетели при актове на насилие и това увеличава тяхната сигурност, най-голяма несигурност имат пострадалите, които живеят в ниско-населени места (села, субурбанистични зони и др.) и в къщи – стряскащи са техните разкази за влизане с взлом в техните домове, които не получават подобаваща институционална реакция

3. в най-големите градове, при които от една страна има висока гъстота на населението, но от друга, силна анонимност на живущите, потърпевшите остават незащитени. Тези изводи чертаят нуждата от детайлно профилиране на връзката между населено място и защита от домашно насилие – очевидно зад реакциите и оплакванията стоят различни начини, чрез които местните общности отговарят на насилието

Дирекция „Социално подпомагане“/отдел „Закрила на детето“ с най-ниска оценка

В интервютата се вижда, че с най-ниска степен на положителна оценка е Дирекция „Социално подпомагане“/отдел „Закрила на детето“, която както казахме, има съществено различни предписания в дейността, различаващи се от изискванията за защита на пострадалите на домашно насилие и която според част от респондентите е институция, която съдейства за продължаващия тормоз над потърпевшите. Доминира мнението, че „социалните участват в насилието“ (P8), „подкрепят проблема“ (P16) и са използвани като „бухалка“ срещу потърпевшите (P8). Както стана ясно, в много случаи тъкмо това е институцията, която е бомбардирана с жалби, молби и пр. от насилниците по отношение на техните родителски права. **А усещането на пострадалите е, че докладите и протоколите се строят да не вземат страна и са в услуга на насилниците.**

Има примери, в които работата на социалните работници компрометира сигурността на пострадалата от насилие:

„На социалните... казвах, че не искам да се знае адреса ми... Срецахме се на други места. Не, те го написаха. Така че той знаеше и адреса, и блока, и апартамента... И те пак започнаха „той е баща и трябва да я вижда.“ - (P2)

Полицията е другата институция с ниска оценка

Другата институция с най-ниска оценка е полицията, за която често се твърди, че не съдейства в достатъчна степен на потърпевшите и не проявява разбиране, като омаловажава последиците от насилието и опасността от ново насилие. Въпреки това общо мнение има случаи, в които при продължаващ тормоз и упоритост при подаване на сигнали от страна на потърпевшата, постепенно екипите на полицията придобиват по-добра представа за ситуацията, а пострадалите постепенно започват да получават сигнали за подкрепа.

Нека да дадем примери – обидите остават недоказуеми, когато няма свидетели. Най-често полицията написва протокол при такива случаи, но протоколът е просто изпълнение на една формалност. Това води до отдръпване от страна на потърпевшите в търсенето на институционални форми на защита и до засилване на оценката за неефективност. В други случаи, когато все пак потърпевшите продължават да подават сигнали, поради продължаващо насилие, често отношението на екипите на полицията се променя, защото те вече знаят, констатирали са поредица от насилнически актове или актове, свързани с несъобразяване с личното пространство и граници, а това води до по-категорична реакция. Тоест, наблюдават се и положителни практики, но тези практики в общия контекст и цялостните усещания на потърпевшите се губят, защото те се отдръпват от институциите. Цитираният пример означава също така, че при подобни случаи на продължаващо домашно насилие има значение текущото на полиция на първа линия, както и на съдии, които гледат делата и пр.

Друга причина за несезиране на институциите е страхът от насилника и срамът на пострадалите. Липсата на подкрепа от роднините усилва значително нежеланието за сезиране. Част от пострадалите търсят институционални форми на защита след като са напуснали насилническа връзка и много често това води до занижаване на техните възможности да получат и да се възползват от институционални форми на защита.

Значимостта на неправителствения сектор

Следва да се отбележи, че често потърпевшите не сезират институции, защото се самоподценяват и не са сигурни в себе си, но и защото не познават законодателството и предлаганите от него мерки на защита. Това означава, че ключово за сезирането на институции и за предприемането на каквито и да е мерки за прекъсване на ситуацията на продължаващо насилие е подаването на ръка и подкрепата от някой институционален представител (напр. полицай, личен лекар и т.н.) или на човек, който има сходен опит (т. нар. „експерти от опит“). В този аспект изключително важна се оказва подкрепата, която пострадалите получават от неправителствения сектор, който най-често им помага да се осъзнаят и да се ориентират в сложната плетеница от институции, нормативни документи и пр. **Предоставянето на психологическа помощ от страна на НПО се оценява изключително високо.**

Втора фаза на изследването „Чуй Гласа ми“ чрез гласовете на пострадалите от домашно насилие, илюстрира ясно, че обновения *Закон за защита от домашното насилие* все още не се прилага в България, независимо от прогресивните промени в него, които бяха обнародвани през август 2023 г. До момента приетата *Национална програма за превенция и защита от домашното насилие*, която урежда ролята на държавата в борбата с домашното насилие не са изпълнява съобразно предвидените процедури. Докато държавата абдикира и не заявява своята роля в борбата с домашното насилие, **от началото на 2025 г. 23 жени бяха убити от ръката на мъже**, независимо че част от тях са потърсили закрила от държавата.

**Проучването „Чуй гласа ми“
се реализира с финансовата
подкрепа на семейна
фондация „Лъчезар Цоцорков“**

Изявленията и мненията,
изразени тук, принадлежат
единствено на Партньора,
Фондация „Будителките“, и
не отразяват непременно
вижданията на семейна
фондация „Лъчезар Цоцорков“
или нейните партньори.